

## פרק יג

## תשובה מאהבה בכיבוש העי

מדברי ה' בעקבות המפלה בעי למד יהושע, שכמנהיג עליו להתקשר אל העם במידה כזו, שיוכל לחוש את דופק חיו. להיות קשוב לעם.

אחד הלימודים הראשונים, שמנהיג צריך ללמוד, הוא כיצד משני ביטויים אלהיים הוברר ליהושע שעליו לשכלל את עצמו בתחום זה, והוא למד, והעמיק בלימוד תורה מיוחדת זו.

כשנפל יהושע על פניו לשמע המפלה בעי, ענה לו ה': "קם לך למה זה אָתָּה נָפַל על-פְּנֵיךָ" (ז, י). ומפרש רש"י, על פי חז"ל: "קם לך כתיב... עמדת לך במחנה ולא יצאת עמהם, ואני אמרתי אשר יוציאם ואשר יביאם, כי אתה תביא את בני ישראל ואנכי אהיה עמך, כי הוא יעבור לפני העם הזה והוא ינחיל אותם. אם תלך אתה לפניהם יצליחו, ואם לאו לא יצליחו. דבר אחר, בשבילך זאת להם, לא אמרתי לך להקדיש את שלל העיר". הדגשת המילה "לך", בדברי ה', גרמה ליהושע להבין שהמפלה נגרמה בין השאר גם באשמתו. והדבר אירע גם כתוצאה מן הניתוק שלו מהעם. ניתוק זה בא לידי בטוי בשני דברים: האחד, שליחת לוחמים לקרב בעוד הוא, המנהיג, נשאר באהלו; והשני, חוסר רגישות למאוויי הציבור והכתבת תביעות מוסריות המתאימות לו עצמו, בלי להבין אם הדבר אכן מתאים לרמתו המוסרית של העם. זהו הבטוי הראשון, שממנו יכול היה יהושע להבין כי עליו לשכלל עצמו בתחום הקשר עם העם.

הבטוי השני הופיע בתשובה לבקשתו של יהושע, לדעת מי שלח יד במעל ביריחו. שם ענה לו ה': וכי דילטור, מלשין, אני לך? לך והטל גורלות! היתה בדברי ה' אלה נימה של ביקורת על עצם השאלה. כמנהיג היה על יהושע לחיות את העם, לחוש אותו, לחפש דרכים לפתור לו את הבעיות ואת הקשיים, ולא לחפש לעצמו דרכים קלות לאיתור אשמים. "חָטָא, יִשְׁרָאֵל", אמר לו ה', "אמר רב אבא בר זבדא, אע"פ שחטא, ישראל הוא". מבחינתי, אמר ה', "אסא דקאי ביני חילפי, אסא שמיה ואסא קרו ליה"<sup>2</sup> (הדס הצומח בין קוצים, הדס שמו, והדס קוראים לו). אבל אתה,

1. סנהדרין מג:

2. סנהדרין מד.

כמי שמופקד על האומה, תפקידך הוא לעזור לאומה להוציא לפועל את יעודה. כדי לנכש את הקוצים הסובבים את האומה, חייב אתה להיות בעל תושיה, לאתר את הקוצים ולנכשם.

יהושע שמע את הביקורת, והסיק מסקנות. בעת ההכנות למתקפה השניה על העי, בה הנהיג יהושע את העם למתקפה משולבת, הוא פיצל את העם לשני כוחות והציב אורב מאחורי העיר. הוא בעצמו חנה עם הכח העיקרי, בצידה השני של העיר, כדי לבצע תרגיל הסחה.

מהלך התשובה של יהושע החל עוד ביריחו, כשגער בו המלאך על שביטל תורה. כך מסופר בפרק ח פסוק ט, ולכאורה בא פסוק זה ללמדנו שיהושע לא נשאר הפעם באהלו, אלא יצא עם הלוחמים ושמר איתם על קשר קרוב ובלתי אמצעי. אך חז"ל מלמדים, שלינה זו היתה מסכת לימודית, אשר חשיבותה רבה ועומקה כעומקה של הלכה. וכך מלמדים חז"ל<sup>3</sup>: בשעה שסייר יהושע סביב חומות יריחו, ונפגש עם המלאך, אמר המלאך ליהושע: "לא, כי אני שר-צבא-ה' עתה באתי". "אמר רב אבא בר פפא, לא נענש יהושע אלא על שביטל את ישראל לילה אחת מפריה ורביה, שנאמר... ויאמר לא כי אני שר צבא ה', עתה באתי. אמר לו, אמש ביטלתם תמיד של בין הערבים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה. אמר לו, ועל איזה מהם באת? אמר לו, עתה באתי (כלומר על ביטול תורה). מיד, וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. אמר רבי יוחנן, מלמד שלן בעומקה של הלכה". ועובדה מפליאה היא, אבל אין בתנ"ך פסוק האומר "וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק". בפרק ח פסוק ט נאמר "וילן יהושע בלילה ההוא, בתוך העמק", ובפסוק יג נאמר: "וילן יהושע בלילה ההוא, בתוך העמק". אבל פסוק כזה: "וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק", שממנו ניתן לדרוש שלן בעומקה של הלכה, איננו קיים. מפליא גם עירוב הפרשיות: על-פי חז"ל פסוק זה מתאר את תשובתו המיידית של יהושע לגערת המלאך, אבל הרי הגערה היתה לפני כיבוש יריחו, והתשובה נעשתה לפני כיבוש העי. מדוע איפוא אומרים חז"ל, שלשמע הגערה עשה יהושע תשובה מיד?

3. ילקוט שמעוני, יהושע ה.

בחלקו הראשון של מאמר חז"ל זה, מזכירים חכמים את עוונותיו הקודמים של יהושע; אלה שרק נזכרו לו, והוא לא ננזף עליהם. הראשון: ביטול פריה ורביה, והשני: ביטול תמיד של בין הערביים. לדברי חז"ל היה זה בלילה הראשון לשהותם בארץ-ישראל. יהושע לקחם מן הירדן להר גריזים<sup>4</sup>, שם הקים את המזבח המתואר בפרק ח, ורק אחר-כך השיבם למחנה. פעולה יוצאת דופן זו, יש בה הרבה מן היופי ומן הצידיקות: באמצעותה דרש יהושע מן העם שלא לבלות את הלילה הראשון בארץ בשינה, אלא מיד עם השגת המטרה החומרית, הכניסה לארץ, עליהם להמשיך ולהתעלות, על-ידי הקמת מזבח וריענון ברית הברכה והקללה. בלוח הזמנים הקצר שעמד לרשותם, לא הספיקו ישראל להקים את המשכן ולהקריב תמיד של בין הערביים, ובלילה ההוא הם בטלו מפריה ורביה. הרצון לחוות את גודל השעה ולא לחזור לשגרה במהירות הוא שהנחה את יהושע. הוא לא החשיב באותה שעה, את המגמה המתאימה לרבים לשמור על מסגרות החיים וקדושתם, ולא התחשב בצרכי הקיום העממיים. במקום זאת הוא דרש מהעם כולו: אנשים נשים וטף, לעבור "מסלול", שאפילו חיילים ותיקים מתקשים בו: לעלות מן הגלגל להר עיבל, בלילה אחד. בעקבות זאת בוטל תמיד של בין הערביים, שקדושתו בהתמדתו, אך על כל אלה היה המלאך מוכן לוותר. ואולם על ביטול התורה, על סיורו של יהושע סביב החומה בשעת לילה, שעה שאין בה מלחמה ואפשר לנצלה ללימוד תורה, נזף בו המלאך.

יתכן ששהותו של יהושע באהלו בעת המלחמה הראשונה בעי, ואי הצטרפותו ללוחמים, נבעו מגערה זו. יהושע סבר, שאם שלושת אלפי איש יספיקו כדברי המרגלים לכיבוש העי, אזי גם שעה זו היא שעת לימוד ולא שעת מלחמה. אך כשננזף שוב על-ידי ה' ונצטוה "קם לך", הבין יהושע שהדרך, בה בחר לשוב בתשובה בעקבות דברי המלאך, לא היתה נכונה וכי עליו לצאת עם החיילים ששלח.

מהגערה האלקית בעי למד יהושע כיצד להשלים את תשובתו. העובדה, שהמלאך הסמיך את שני החסרונות הראשונים של יהושע לגערתו על ביטול תורה, למרות שרק על ביטול תורה בא לנזוף, היתה אמורה להוות מפתח ליהושע לגבי

אופן חזרתו בתשובה. אזכור חסרונותיו היה יכול לתת ליהושע את התחושה שהוא מנותק מן הציבור, ואינו חש את מגבלות הציבור ואת רצונו בסדרי חיים קבועים, שאותם עליו להעלות ולהקריב אל הקודש. יהושע בודאי קיבל על עצמו מיד, עם תום גערותו של המלאך, להתמיד בתורה ולשמור שלא ימוש ספר התורה מפיו. אך התשובה שעשה, למרות שרצון טוב היה בה, לא היתה התשובה המתאימה לחסרונותיו. רק התשובה שבאה בעקבות הגערה האלהית, על שהמשיך ללמוד גם בשעה שהיה עליו "לסגור את הספר", הביאה אותו לאיזון הנכון ולכן היא נחשבת, כאילו נעשתה מיד בתום גערות המלאך. כי גם תקופת החיפוש של דרכי התשובה, תשובה בה. אבל את משמעותה המלאה היא מקבלת רק כאשר החיפוש מביא לתשובה שלמה.

על פי המסופר במקרא, שני לילות חנו יהושע וצבאו סמוך לעי. בלילה הראשון שלח יהושע שלושים אלף לוחמים למערב העיר, לארוב ליציאת אנשי העיר (ח, ג). למחרת שב יהושע ושלח לשם חמשת אלפים לוחמים נוספים (ח, יב).

במערכה השנייה בכיבוש העי פיתח יהושע קשר בלתי אמצעי עם העם, כעומק הדרכתה של התורה.

נראה שבליילה הראשון, כשלבן בתוך העם, לא נח לבו של יהושע וכאם מסורה, ששלחה את ילדיה ללון בפעם הראשונה מחוץ לבית, מצא צורך לשלוח להם תגבורת. מבחינה צבאית לא היה צורך בכך: הרי כבר המרגלים, שרגלו את העי, אמרו כי שלושת אלפי לוחמים יוכלו להכריע את העיר במלחמה, ואלמלא חטא עכן היה הנסיון הראשון מצליח. יהושע הציב באורב כח גדול פי עשרה ממספר הלוחמים הנחוץ לשם הכרעת העיר בקרב, אבל נראה שלא רק שיקולים טקטיים הדריכו את יהושע הפעם. הפעם הוא עשה מאמץ מיוחד, ליצור קשר קרוב ועמוק עם העם. מכאן נבעה דאגתו המופלגת לקבוצת הלוחמים, שלנה לילה אחד מחוץ לכנפיו הפרושות של המנהיג. ועובדה זו הביאה את חז"ל "לעבד" את שני הפסוקים, המתארים את מעשיו של יהושע בשני הלילות הללו, לפסוק אחד. הם מלמדים, שיהושע ראה בלינה "בְּתוֹךְ הָעָם" בלילה הראשון את אותה המשמעות, שראה בהליכה "בְּתוֹךְ הָעָמְק" בלילה השני. ו"הליכת-לינה" זו, או "לינת-הליכה" זו, נועדה ליצור קשר בלתי אמצעי עם העם. לינה בתוך עמקה של הלכה. תשובתו איפוא לא היתה בחזרה אל הספר גרידא, אלא בהתקשרות בלתי אמצעית עם העם,

התקשרות שבאה לידי ביטוי בדאגה המופלגת לקבוצת הלוחמים שהמתינה בפאתי העיר. והתקשרות זו אל העם - תורה היא.

בעקבות תשובתו של יהושע תשובת אהבה זו הביאה, בעיקבותיה, את התוצאה נהפכה המפלה בקרב הראשון המקווה. בתשובה מאהבה הופכים הזדונות לזכויות, לנקודת-משען לנצחון.

ומפלת העם בקרב הראשון על העיר הפכה לנקודת המשען, של הנצחון במלחמה השניה. כשראו יושבי העי את יהושע וצבאו נסים מפניהם, חשבו שמנוסה זו דומה למנוסה הראשונה. הם דלקו אחריהם והשאירו את העיר פתוחה, וכך אפשרו לכח השני לחדור לעיר ולשרפה. ישראל התגברו על יושבי העי בקרב מלפנים ומאחור, ותבוסת העי היתה מוחלטת. נצחון זה, שניצל את הרושם שנוצר בעקבות התבוסה הראשונה, הפך את התבוסה לחלק ממרכיבי הנצחון ומחה את חרפת התבוסה.

בהנחית ה' הוביל יהושע את מהלך המלחמה בשיתוף כל כוחות האומה. למרות שמלחמה זו נעשתה כולה על ידינו ללא התערבות נסים אלהיים, הרי את הקיום המנחים במלחמה הכתיב רבונו-של-עולם: "וְעָשִׂיתָ לְעֵי וּלְמַלְכָּהּ, כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְיִרְחוֹ וּלְמַלְכָּהּ... שָׁיִם-לָךְ אֲרִב לְעִיר, מְאַחֲרֶיהָ" (ח, ב). הקב"ה בעצמו קבע את האסטרטגיה, ויהושע התאימה ללוחמים.

עוד שתי הנחיות חשובות הנחה ה' את יהושע במלחמה זו: "קח עִמָּךְ אֶת כָּל-עַם הַמִּלְחָמָה... רַק-שִׁלְלָהּ וּבְהִמַּתָּהּ תִּבְאֵז לְכֶם". שתי הנחיות אלו היו אמורות ללמד את יהושע, להקשיב לרחשי לב העם. ידוע, מתיאורים של חיי יחידות לוחמות, כמה מתחים נוצרים בשליחת "נבחרות" של לוחמים למבצעים מיוחדים. החייל הטוב שש אלי "מבצע" למרות הסיכון, וכאשר חברו נבחר למשימה, הדבר מעורר בו קנאה. גם לאחר הקרבות אנו מוצאים מריבות, על השאלה למי מגיעות הזכויות על תוצאות הלחימה, או במלים אחרות: "מי הקים את המדינה". אלה תובעים את הזכויות על שהנצחון בא על ידם, והאחרים תובעים זכויות על שהנצחון היה בעבורם. כדי למנוע מתחים מסוג זה קבע הקב"ה נאמנה, שכולם יוצאים לקרב. היתה כאן גם הוקרה אלהית, לרמתו האמונית של העם: הקב"ה לא חשש, שמא התגברותו של עם שלם על עיר אחת קטנה תתפרש כאילו כוחו

ועוצם ידו של העם עשו את החיל הזה, והדבר מתבטא ביחוד בכך, שאין רמיזה בכתובים, כפי שיש לגבי מלחמת יריחו, שאת מלחמת העי עשה ה'5. ההנחיה השניה היא לא להתעלם הפעם מחמדת האומה, ולהתיר את שלל העיר. יהושע הבין שביריחו גרם לחטא על ידי נדרו, נשמע לדבר ה' וקיבל על עצמו את האחריות לביצוע: "וַיְהוֹשֻׁעַ לֹא-הָשִׁיב יָדוֹ אֲשֶׁר נָטָה בְּכִידוֹן, עַד אֲשֶׁר הִקְרִיט אֶת כָּל-יִשְׂרָאֵל הָעַי. רַק הַבְּהֵמָה וְשִׁלַּל הָעִיר הֵחִיא בְּזֹזוֹ לָהֶם יִשְׂרָאֵל כַּדָּבָר ה', אֲשֶׁר צִוָּה אֶת-יְהוֹשֻׁעַ".

5. עין איה ברכות ח"א עמ' 57: "והנה אצל ענייני הכלל מצינו סתירות, לפעמים ההשתדלות משובחת ומחוייבת ולפעמים תחשב חסרון. למשל מצינו במלחמת העי היתה כולה מלאה השתדלות ע"פ ה' ולעומת זה במלחמת גדעון נאמר לו 'עוד העם רב למען לא יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי' והוצרך למעט בהשתדלות טבעית... במלחמת העי שכבר היו ישראל מלומדים בניסים ודעת ה' היתה קרובה ללבבם, היה דבר טוב ושלמות במה שעסקו הם בהצלחתם. אמנם בימי גדעון שירד העם פלאים ממצבו הרוחני ושכח אל מושיעו, היה צריך למעט בהשתדלות הטבעית. וכביאור הפסוק "למען לא יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיע לי".

ח ל אָז יבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר עֵיבָל: לֹא כַּאֲשֶׁר צִוָּה  
 מֹשֶׁה עֲבַד־יְהוָה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכַתּוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ אֲבָנִים שְׁלֵמוֹת  
 אֲשֶׁר לֹא־הֵנִיף עֲלֵיהֶן בְּרוֹזַל וַיַּעֲלוּ עָלָיו עֹלוֹת לַיהוָה וַיִּזְבְּחוּ שְׁלָמִים: לֵב וַיִּכְתֹּב־  
 שָׁם עַל־הָאֲבָנִים אֵת מִשְׁנֵה תּוֹרַת מֹשֶׁה אֲשֶׁר כָּתַב לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: לֵג וְכָל־  
 יִשְׂרָאֵל וּזְקֵנָיו וְשֹׁטְרִים | וְשֹׁפְטֵי עֲמֻדִים מִזֶּה | וּמִזֶּה | לְאַרְוֹן נֶגֶד הַבְּהֵמִים הַלְוִיִּם  
 נִשְׂאִי | אַרְוֹן בְּרִית־יְהוָה כַּגֵּר כְּאֶזְרוֹחַ חֲצִיֹּן אֶל־מוֹל הַר־גְּרִזִים וְחֲצִיֹּן אֶל־מוֹל הַר־  
 עֵיבָל כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֲבַד־יְהוָה לְבָרֵךְ אֶת־הָעָם יִשְׂרָאֵל בְּרֵאשִׁיטָה: לֵד וְאֶחָרֵי  
 כֵּן קָרָא אֶת־כָּל־דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה כְּכֹל־הַכְּתוּב בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה: לֵה  
 לְאִהְיֶה דָבָר מִכָּל אֲשֶׁר־צִוָּה מֹשֶׁה אֲשֶׁר לֹא־קָרָא יְהוֹשֻׁעַ נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל  
 וְהַנְּשִׂים וְהַטָּף וְהַגֵּר הַהֶלֶךְ בְּקִרְבָּם: